

## ПАРАПСИХОЛОГІЧНІ ЯВИЩА: ФАКТИ ТА ПОЯСНЕННЯ

Парапсихологічні явища в останні 50 років дедалі більше стають предметом наукових досліджень. У США навчальні курси з парапсихології читають у 50 коледжах та університетах, у тому числі і найбільших: Гарвардському, Принстонському, Каліфорнійському, Стенфордському та ін. Найбільші фірми США «Ренд корпорейшн», «Вестінгауз», «Дженерал електрик», «Белл телефон компанії», центр військових досліджень у Редстоні, НДІ проблем поведінки та соціології деяких університетів ведуть інтенсивні дослідження в галузі парапсихології.

Наведемо декілька яскравих прикладів *парапсихологічних феноменів*, тобто таких явищ, які складно пояснити з матеріалістичної точки зору.

Розглянемо експерименти М. Едемса та Р. Пеоша щодо *психокінезу* у тварин, тобто здатності тварин впливати на матеріальні об'єкти. Одне з досліджень М. Едемса щодо впливу єнотів на годівниці, які діють (видають або не видають корм) на основі вбудованих у них генераторами випадкових чисел. Тварини перебували за напівпрозорим екраном перед годівницями. Експериментами було встановлено, що годівниці видають тваринам більше корму, ніж це мало б бути при випадковому спрацьовуванні годівниці. Як вважає М. Едемс, у диких тварин виявлено психокінетичні здатності більше, ніж у домашніх, тобто тварини якимось чином можуть впливати на пристрій, який генерує випадкові числа, з тим, щоб отримувати більше корму.

Подібні експерименти багато років проводив французький парапсихолог д-р Рене Пеоша. Дослідження стосувалися вивчення психокінезу та телепатії у тварин (результати цих експериментів було відображено у наукових статтях, наприклад, у статті «*Курчата не брешуть!*»). В експериментах фігурував механічний робот із закладеною в нього програмою випадкових рухів, що запускається генератором випадкових чисел, коли рухи робота є непередбачуваними та здійснюються в експериментальній зоні, де вилуплювалися інкубаторні курчата. Курчата, після появи на світ, завдяки здатності до імпринтингу (запам'ятовуванню) і інстинкту слідування визнавали робота, що хаотично рухається, за свою матір (тобто курку-несучку) і бігли за рухомим роботом, коли їх випускали з прозорого ізольованого боксу. Після кількох днів спільного перебування з роботом, що хаотично рухається, курчат прибирали у прозорий бокс, і в їх відсутності робот робив свої непередбачувані дії.

Потім курчат поміщали в прозорий бокс в експериментальну зону так, що вони бачили робота, але не могли за ним слідувати. Виявилось, що в цьому випадку рухи робота були менш хаотичними і випадковими, оскільки

він проводив більше часу біля боксу з курчатами, ніж в інших місцях експериментальної зони. В іншій експериментальній серії, робот був запрограмований таким чином, щоб він йшов з експериментальної зони, однак і в цьому випадку вплив курчат на поведінку робота зберігався і останній проводив більше часу в зоні з курчатами. Контрольні експерименти з курчатами, що вилупилися без присутності робота, а тому не мали імпринтингу щодо робота, показали, що вони не здатні впливати на його рух.

В експериментах з роботом і кроликами було виявлено, що останні здатні впливати на рух робота. Суть експерименту полягає в тому, що кроликів як досить пологлих тварин помістили в боксі поряд з роботом, що хаотично рухається – і кролики сильно лякаються. При цьому емоційний стан зляканих кроликів був настільки інтенсивним, що він позначився на русі робота, який став більше часу проводити в зоні найбільш віддаленої від боксу з кроликами.

В експериментах з роботом і кроликами був проведений контрольний експеримент, який полягав у тому, щоб викликати у кроликів не негативну, а позитивну реакцію на рухи робота. З цією метою кролика, вже знайомого з роботом, не годували протягом двох днів і після цього на верхню панель робота помістили їжу. Виявилося, що кролик міг впливати на рухи робота, який почав проводити більше часу біля боксу з голодним кроликом.

Ці експерименти, як вважають експериментатори, виявили психокінетичні здібності тварин. Можна припустити, що деякі тварини, що літають (птахи, комахи) долають земне тяжіння здебільшого за рахунок психокінезу, а не аеродинамічних властивостей, оскільки, як показують деякі дослідження, ці тварини нездатні літати на основі своїх суто аеродинамічних властивостей, має бути задіяним ще якийсь невідомий чинник.

Наведемо й факт, який стосується зазначеного вище смислового ряду.

Р. Розенталь і К. Фоурд [10] у типовому курсі експериментальної психології пропонували студентам навчати щурів проходити через лабіринт. Половині студентів сказали, що у них щури спеціально виведеного, особливого виду, з гарними здібностями щодо знаходження шляху в лабіринті. Іншій половині студентів повідомили, що у них щури, не здатні виконати це завдання. За нетривалий час студенти, які працювали зі «здатними» щурами, досягли більш кращих результатів, ніж студенти, що навчали «тупих» щурів. Тобто між щурами і студентами склався певний, можливо телепатичний, зв'язок.

У зв'язку з цим вкрай цікавим здається так званий «*феномен синхронності*» (*синхронічності*) К. Юнга, П. Девіса, М.О. Козирєва та ін., згідно з яким явища фізичної та психічної реальності виявляють паралельне значення.

Про ці зв'язки К. Юнг пише як про явище, що перетинає простір-час і впорядковує події, коли «потoki» фізичної та психічної реальностей набувають паралельного значення. При цьому може виявлятися збіг психічного стану спостерігача з одночасною зовнішньою подією, яка

відповідає цьому психічному стану, за відсутності очевидного причинного зв'язку між ними.

Чинником, який, на думку К. Юнга, впорядковує фізичні і психічні процеси, є «колективне безсвідоме», змістом якого є архетип, що постає «сполучною ланкою між матерією та психікою». Перші основоположні архетипи, на думку К. Юнга, виникають у своєрідній «точці збірки» (К.Кастанеда), яка виступає у вигляді «фокусу цілісності» живих і неживих об'єктів (систем). Справа у тому, що суспільству, природі, космосу загалом притаманна, як вважають, **кооперативність** – явище об'єднання окремих елементів у цілісні системи, при цьому нові властивості, що притаманні цій цілісності, принципово не виводяться з властивостей її компонентів. Цей синергізм (як «синтез енергій»), що має «неосяжне джерело», є «відблиском єдиного Начала, Необмеженості» (К. Юнг).

За таких умов синхронія може розумітися як епізоди психічного стану індивіда, що збігаються у часі з однією або більше зовнішніми подіями, які сприймаються як глибоко значущі паралелі стану душі індивіда в даний момент.

При цьому існування неймовірних збігів важко привести у відповідність з тими законами Всесвіту, які були вироблені матеріалістичною наукою, що описує світ з точки зору причинно-наслідкових зв'язків. І ймовірність того, що дещо подібне відбудеться випадково, настільки нескінченно мала, що не може навіть розглядатися як серйозне пояснення. Набагато простіше уявити собі, що подібні збіги мають якесь глибоке значення і є результатом «жарту космічного розуму». Це пояснення особливо правдоподібно, якщо збіги містять елемент гумору, як воно часто і трапляється. Хоча випадковості подібного роду надзвичайно цікаві і самі по собі, роботи К. Юнга додають інший вимір, що зачаровує та змушує серйозно ставитись до цього аномального/парапсихологічного явища.

Відтак, усі ці феномени, не зрозумілі з погляду причинного пояснення, не можна, згідно К. Юнгу, розглядати як випадкові. Вони підкоряються принципу *значимого збігу* чи *принципу синхронності*.

Наведемо *приклади* феномену синхронності. Ось випадок, який К. Юнг наводить із своєї практики.

Одна з його пацієнток у критичний період свого особистісного розвитку побачила сон, у якому їй давали золотого скарабея (що є символом відродження). Під час психотерапевтичного сеансу, коли вона розповідала цей сон, К.Юнг почув шум, створюваний комахою, яка вдарялася у віконну раму. Коли ж К.Юнг відчинив вікно і впіймав комаху, то побачив, що це найближчий аналог золотого скарабея, який зустрічається в тих широтах, і який, у супереччя своїм навичкам, намагався проникнути в темну кімнату саме в момент розповіді пацієнтки. Цікаво, що саме це посилення значення сну появою реального «скарабея» і призвело до бажаного позитивного зсуву в психологічному розвитку жінки.

Ще *приклад*.

На одній з лекцій професор Г. Вейнберг спробував пояснити студентам недолік ідентифікаційних тверджень, що містяться у висловлюваннях, подібно до вислову «Джон Кеннеді – президент США», оскільки це твердження є вірним лише тоді, коли обставини не змінилися з тих пір, як студенти увійшли до аудиторії. Це припущення не перевірів ніхто зі студентів. Для Г. Вейнберга та його студентів цей урок виявився драматичнішим, ніж вони могли очікувати, оскільки лекція відбулася 22 листопада 1963 року, і незабаром усі дізналися, що Джон Кеннеді загинув від кулі вбивці не тільки саме того дня, але й тієї ж години, коли відбувалася лекція. Таким чином, коли питання обговорювалося, президента на ім'я Джона Кеннеді вже не існувало, а твердження «Джон Кеннеді – президент США» виявилось невірним.

В одній з праць К. Юнг повідомляє про кумедну історію мсьє Дешама та особливого роду пудингу. Коли Дешам був хлопчиком, він отримав шматок цього особливого пудингу від мсьє де Фонжибю. Десять наступних років він не міг знову спробувати цю рідкісну страву, поки не побачив її в меню одного паризького ресторану. Дешам попросив, щоб офіціант приніс цей пудінг, але йому повідомили, що останній шматок було замовлено саме мосьє де Фонжибю – він випадково відвідав зазначений ресторан саме у той момент. Багато років після того інциденту Дешам був запрошений на святкову вечерю, де пудінг мав бути, як то кажуть, цвяхом програми. Поглинаючи його, Дешам подумав, що не вистачає лише мосьє де Фонжибю, який вперше познайомив його з делікатесом і без якого не обійшлася його друга зустріч із цією стравою у паризькому ресторані. Цієї хвилини задзвонив дверний дзвіночок і в кімнату зайшов немолодий чоловік, який виглядав дуже збентеженим. То був мосьє де Фонжибю, який опинився тут абсолютно випадково, – йому просто дали невірну адресу.

Це приклад.

У 1944 році за кілька днів до висадки союзників у Нормандії під час Другої світової війни в англійській *«Дейлі телеграф»* був опублікований безневинний кросворд, що містив усі кодові назви секретної операції з висадки союзницьких військ у Нормандії. Відповідями були зашифровані коди ключової в історії Другої світової війни десантної операції – *Overload*. У кросворді були зашифровані такі слова, як: *«Юнітер»*, *«Юта»*, *«Нептун»*, *«Омаха»*. Розвідка кинулася розслідувати «витік інформації». Але упорядником кросворда виявився старенький шкільний вчитель, спантеличений таким неймовірним збігом не менше за військовослужбовців.

Наведені приклади феномену синхронності не можна зрозуміти на підставі принципу класичного детермінізму. К. Юнг показав, що синхронні події як дивовижний збіг обставин, виникають тоді, коли актуалізуються глибинні структури людської психіки, що стосуються колективного безсвідомого, – там, де свідомість та матерія постають як неподільні, де вони не диференціюються, перебуваючи у «квантовій піні», «з якої за принципом ієрархічних структур народжуються матеріальні речі» [8].

Юнгівський феномен непричинних синхронічних зв'язків виявляється і у сфері *трансперсональної психології Ст.Грофа*, який у книзі *«Подорож у пошуках себе»* розповідає про особливі змінені стани свідомості, названі трансперсональними, оскільки вони дозволяють трансцендувати (долати) рамки простору та часу нашого світу, даючи людині можливість вийти за межі самої себе і навколишнє середовище, що її оточує [5].

У своїй книзі *«Корені свідомості»* професор Джеффри Мішлав з Каліфорнійського університету в Берклі наводить велику кількість позитивних експериментальних результатів, отриманих вченими при вивченні таких явищ, як телепатія, психокінез, дистанційне цілительство, вогнеходіння та ін. [9].

Одним із **пояснень** зазначених парапсихологічних феноменів, як вважають деякі дослідники, є те, що на фундаментальному квантовому рівні матерії реальність виявляється цілісним комплексом, синтезом єдиного та множинного, де такі речі як актуально-дійсне та потенційно-можливе, причина та наслідок, просте та складне, частина та ціле, минуле і майбутнє не диференціюються. При цьому як на рівні мозку, так і на фундаментальному рівні Всесвіту квантова реальність відіграє ключову роль [14].

Цей висновок отримав певне доведення у класичному експерименті з *інтерференції/дифракції електронного пучка*, де фігурує джерело світла та екран із двома щілинами. У якості джерела світла використовувався пристрій, який вистрілював фотонами у вигляді одноразових імпульсів. За перебігом експерименту велось спостереження. Після закінчення експерименту, на фотопапері, який знаходився за щілинами, було видно дві вертикальні смужки. Це сліди фотонів, які проходили крізь щілини та засвічували фотопапір.

Коли цей експеримент повторювали в автоматичному режимі, без участі людини, картина на фотопапері змінювалася. Тобто якщо дослідник включав прилад генерації фотонів і йшов геть, і через 20 хвилин фотопапір проявлявся, то на ньому виявлялося не дві, а безліч вертикальних смужок, а це було схоже на слід від хвилі, що проходила крізь щілини.

Відтак, якщо світло може виявляти властивості хвилі чи частки, то в результаті простого факту спостереження за експериментом хвильовий слід фотона зникає і він перетворюється на вертикальні смужки, що свідчить про корпускулярну природу фотонів. Якщо не вести спостереження, то на фотопапері проявляється слід хвилі, що засвідчує про хвильову природу фотонів (і, загалом, будь-яких елементарних часток), які, таким чином, *можуть виявляти ці дві природи залежно від впливу експериментаторів*.

Цей фізичний феномен отримав назву **«ефект Спостерігача»**. Експерименти повторювалися багаторазово, але щоразу вони дивували вчених. Так було виявлено, що *на квантовому рівні матерія реагує на увагу людини*. При цьому експерименти з інтерференції/дифракції елементарних часток ставили не тільки на електронах, а й на набагато більших об'єктах, наприклад, фулеренах – великих замкнутих молекулах, що

складаються з десятків атомів вуглецю. Група дослідників з Віденського університету провела експеримент, який полягав у тому, що вчені опромінювали рухомі молекули фулерену лазерним променем. Внаслідок такого впливу молекули починали світитися, виявляючи для спостерігача себе у просторі. Інтерес являє те, що до початку подібного спостереження фулерени огинали перешкоди, виявляючи хвильові властивості, подібно до електронів і фотонів світла в розглянутому вище експерименті. Проте з появою спостерігача, фулерени стали поводитися як частки матерії.

До цього ж ряду експериментів відноситься і експеримент, проведений Ендрю Траскоттом і Романом Хакімовим з Австралійського національного університету, які використовували атоми, щоб повторити експеримент Джона Уїлера з відкладеним вибором (в експериментах виявлено, в який момент тіло – елементарна частка – вирішує поводитися тим чи іншим чином).

За допомогою певного обладнання експериментатори згенерували (захопили) атом гелію, а потім скинули його через два лазерних променя, які утворюють нерівномірну решітку. Далі через випадкові інтервали були встановлені інші лазери для возз'єднання променів. Тобто здавалося, ніби один атом пройшов два різні шляхи вздовж променів. Але коли другий комплект лазерів прибирали, виявилось, ніби атом обрав шлях відповідно до одного з променів.

Як вважає Е. Траскотт, «Якщо ми дотримуємося точки зору, що атом дійсно обрав певний шлях або шляхи, то доводиться визнати, що майбутнє вимірювання впливає на минулий стан атома. Атоми не переміщалися з точки А до точки В. Їх хвилеподібна або часткоподібна поведінка виникала лише тоді, коли вони вимірювалися в кінці шляху».

Здоровий глузд підказує нам, що атом має рухатися або одним шляхом, або іншим, незалежно від того, до якої точки прийшов, проте цей фізичний експеримент говорить про інше. Чи рухався атом по одному шляху або по двох залежить лише від того, як його вимірюють наприкінці цього мікроскопічного шляху, коли виходить *що реальність не існує, поки ми її не спостерігаємо*.

Група професора Шваба зі США продемонструвала подібний ефект із крихтитою алюмінієвою смужкою, місцеположення якої фіксувалося у стані спостереження та неспостереження.

Як засвідчили експерименти, «Спостерігач» може також впливати і на процес розпаду нестабільних частинок.

З погляду копенгагенської інтерпретації це є прямою демонстрацією того, що під час виміру (нехай навіть із негативним результатом) відбувається *колапс хвильової функції*, коли хвиля перетворюється на частку [2], що приводить до актуалізації нашого світу.

За таких умов важливим є погляд В. Паулі, який, подібно до деяких фізиків усвідомлював: події на субатомному рівні не можуть бути зрозумілими науковцями, що орієнтуються на принципи ньютонівської/традиційної фізики, тобто для пояснення цих подій слід

прийняти до уваги існування принципу аказуальності (інакше – індетермінізму), чи холізму (інакше – супердетермінізму). Коли між «спостерігачем» і «тим, що спостерігається» стирається різниця.

За таких умов дослідники (Р. Пенроуз, Ю.Вігнер, В.Паулі та ін.) доходять висновку про психокінетичну природу зв'язку між живою та неживою матерією, що передбачає прояв свідомості на квантовому рівні матерії.

У зв'язку з цим можна навести думку Ю.Вігнера про свідомість як першоджерело квантової редуції, що виявляється в експериментах Гельмута Шмідта [6]. Переконавшись у наявності статистично підтвердженого впливу свідомості людини на генератор випадкових чисел, він вирішив піти ще далі і перевірити можливість впливу *уявного наміру* оператора на вже згенеровані числові дані (феномен так званого «ретропсихокінезу»). Експеримент було поставлено в такий спосіб. Дані з генератора випадкових чисел записувалися у пам'ять комп'ютера, але при цьому ніде не відображалися. Потім випробуваний намагався подумки вплинути на розподіл вже згенерованих та збережених даних. І лише після цього результат роздруковувався та аналізувався. У ході повторних експериментів було підтверджено можливість такого впливу, який, здавалося б, йде у зворотному у часі порядку. Однак після того, як дані були роздруковані і уважно переглянуті, будь-яка їх подальша модифікація ставала неможливою. Відтак, тут має місце чітка кореляція з моделлю квантової редуції. Справді, поки дані зберігаються у пам'яті комп'ютера, вони досі не «актуалізовані» у сприйнятті спостерігача. Коли відбувається акт спостереження, це реалізує квантову редуцію: має місце конкретний вибір з безлічі доступних значень.

Таким чином, можна говорити про вплив майбутнього на сьогодення, що реалізується в таких ефектах, як випереджального відображення дійсності, феномен симультанного, тобто миттєвого, впізнавання. У зв'язку з цим можна говорити про здатність живих істот зчитувати інформацію з майбутнього, яке може впливати на сьогодення, про що свідчить такий конструкт квантової фізики, як «хвилі майбутнього», що йдуть із майбутнього у напрямку сьогодення.

М. Лайтман у книзі «Кабала» пише, що «якби не було майбутнього, то анулювалося б і сьогодення». У казковому задзеркаллі Л. Керролла ми можемо спостерігати за такими подіями: «Він зараз у в'язниці, відбуває покарання, а суд почнеться тільки у майбутню середу. Ну, а про злочин він ще й не думав!». За таких умов, «можна зробити помилку в останній день свого життя і все життя розплачуватися за цю помилку! Приміром, батько, що вмирає, проклинає своїх дітей за те, що ті погано до нього ставилися. Діти ж, у свою чергу, погано все життя ставилися до свого батька тому, що прокляне їх перед смертю!» (В.Ю. Рогожкин).

Майбутнє може також впливати на сьогодення у прямому сенсі, що виявлено експериментально: робота – як результат восьмирічного дослідження Деріла Бема з Корнельського університету в місті Ітака, штат Нью-Йорк.

В одному з експериментів студентам показали список слів, а потім попросили згадати слова з нього. Потім вони друкували відібрані випадковим чином слова з того ж списку. *Дивним чином студенти краще згадували саме ті слова, які потім їм доводилося друкувати, а отже, майбутня подія вплинула на їхню здатність до запам'ятовування.*

У іншому дослідженні, Д. Бем адаптував ефект «вдовблювання», коли слово, що з'являється протягом короткого терміну, впливає на підсвідомість людини – так званий «25-й кадр». Наприклад, якщо при перегляді картинки з кошеним з'являється слово «виродок», то людині знадобиться більше часу на те, щоб вирішити, що картинка симпатична, в порівнянні з тим, коли з'являється слово «красивий». Провівши експеримент у зворотному порядку, Д. Бем виявив, що «ефект 25-го кадру» діє в обох напрямках. Ця робота була ретельно перевірена, як заявив Чарльз Джадд з Колорадського університету в Боулдері, який очолює редакційну колегію журналу *Journal of Personality and Social Psychology* [3].

Розглянуті парапсихологічні явища засвідчують про те, що принцип «тотожності буття та свідомості», який підтримують деякі філософи, відповідає дійсності [13]. Про це свідчать і наукові дослідження фізичних умов існування Всесвіту та функціонування розумного життя на нашій планеті, які дозволили обґрунтувати так званий *антропний принцип* (*антропні космологічні аргументи, принцип космологічного доповнення*), що стверджує нерозривний психо-матеріальний зв'язок людини і космосу та постає одним із головних принципів концепції ноосфери, що розуміється як єдність природи та ментально-емоційної складової людей. Антропний принцип, ґрунтується на факті, встановленому астрофізиками: виникнення розумного життя впливає зі структури фізичного світу і особливостей його розвитку, коли багато фізичних величин і констант, що характеризують наш Всесвіт, взаємно узгоджуються [13]. Таким чином, світ існує у вузьких фізичних умовах, коли зміна одного з його фізичних параметрів необхідно спричинить за собою кардинальну зміну цілісного світу (П. Девіс [4]).

Зазначимо, що антропний принцип притаманний древнім вченням Сходу та Заходу. Даного принципу дотримувались численні мислителі древності, починаючи з Платона. Один з радикальних висновків антропного принципу полягає в тезі, відповідно до якої «Всесвіт створений задля людини», що, крім іншого, проявляється в парадоксі надмалої ймовірності життя, коли «світ не тільки існує заради людини», а й «ініціюється людською свідомістю», що знаходить втілення в квантовому парадоксі/феномені «Спостерігач».

Відомим представником «антропного принципу», в якому «Спостерігач» є ключем до існування процесу колапсу хвильової функції, є фізик Джон Уїллер, який стверджував, що насправді елементарні частки з'являються лише тоді, коли за ними спостерігає дослідник. У журналі *Cosmic Search*, довівши ідею антропного принципу у зв'язку з Абсолютом (Богом), він заявив: «Ми не можемо навіть уявити Всесвіт, який десь і

протягом деякого відрізка часу не містив би спостерігачів, тому що сам Усесвіт є цим актом Спостерігача...» [15].

У зв'язку з цим відомий молекулярний генетик Джондžo Макфадден вважає, що свідомість – це енергетичне поле, утворене з поля електромагнітних хвиль, які випромінюють нейрони, коли вони активні [7].

Зазначений висновок у контексті когнітивної психофізики (сучасний паранауковий напрям, створений на ґрунті парапсихології А.П. Дубровим, науковцем зі світом ім'ям) виявляє такі аспекти нашої реальності, як: універсальний характер трансформації різних видів і форм енергій, речовини, полів та інформації (взаємоперетворюваність часток, полів, енергії, інформації); дистанційний і резонансно-польовий характер взаємодії; наявність у природі ментального інформаційно-польового виду взаємодії; здатність думки до універсальної трансформації в будь-які фізичні частки, поля і випромінювання, дистанційний ментальний зв'язок людини з навколишнім середовищем; смисловий характер думки як основи «Глобальної Свідомості» людини на всіх структурних рівнях будови матерії, здатної до універсальної трансформації і взаємодії з будь-якими видами, полів, часток і енергій.

Все це дозволяє говорити про *ноосферний феномен «планетарного інтелекту»*, оскільки сьогодні багато вчених вважають, що інформація, яка є фундаментальною першоосновою і загальною властивістю Всесвіту, пов'язана з процесом породження нашої планети. Тут інформація розуміється як універсальне начало природи й суспільства. Як пише В. Казначєєв, сотні тисяч років тому в первісних людей (протогомінід), що населяли нашу планету, в головному мозку накопичилось 13–14 мільярдів нейронів – своєрідних комп'ютерів провідникового типу, які регулювали поведінку цих істот у вигляді інстинктивних реакцій. Але наступила космічна фаза появи нової людини й інтелекту. На окремих ділянках планети відбувся дивний процес: у головному мозку протогомінід ці 14 мільярдів нейронів, у кожному з яких вже існувала солітоно-голографічна форма живої речовини, вибухоподібно поєднуються в один гігантський солітон. Усі родові утворення виявилися пов'язані солітонними полями, а це означає, що на яку б відстань не йшов член первісної орди, всі її члени бачили його у голографічних образах. Вважається, що не окрема персона, а саме група, об'єднана одним загальним полем, і складала основу самого первісного людського планетарного інтелекту.

Наведене вище можна проілюструвати прикладом із книги Лайелла Уотсона *«Життєпотік: біологія несвідомого»*, де описується 30-літній науково-дослідний експеримент з дикими мавпами, проведений ученими на японському острові Косіма [14]. Учені давали мавпам солодку картоплю (батат), розкидаючи його в пісок. Вісімнадцятирічна самка Імо вперше вимила батат у воді та навчила цьому інших мавп. Через кілька років число мавп, що мили батат на острові Косіма, досягло критичної маси, яку доктор Уотсон визначив умовно як 100 (експеримент так і називався: «сота мавпа»), і раптом усі мавпи острова одночасно почали мити батат без жодного

зовнішнього спонукання. Крім того, на всіх прилеглих островах одночасно стали мити батат абсолютно всі мавпи. Учені вперше спостерігали дещо подібне й припустили, що має існувати певне «біологічне поле», що охоплює всі острови, завдяки чому усі мавпи могли «спілкуватися».

У цілому, накопичена величезна кількість експериментальних фактів, що підтверджують існування інформаційного поля, чи планетарного інтелекту. У зв'язку з цим Р. Шелдрейк, автор теорії «*формульованої причинності*» (чи «*морфогенетичних полів*» О.Гурвича, утворюваних, як вважають, формою і поведінкою тваринних організмів, що пов'язує несиловим чином воєдино форми живої матерії за допомогою так званого «*морфогенетичного резонансу*») наводить приклад деяких експериментів із пістрокрилками. Якщо в якійсь місцевості тваринки освоюють новий прийом, то в іншому місці навчитися цьому прийому подібним тваринам набагато легше. Точно так само, коли люди освоюють щось нове, інші люди в будь-якому іншому місці освоюють це з більшою легкістю. Цей феномен досліджувався в біології, біохімії, хімії, психології. Низка тестів, спрямованих на вивчення цього феномену, існує у сфері психології людини. Існують дані, що підтверджують очевидність цих принципів пам'яті, наприклад, результати тестів на інтелект [11].

Десяток років потому Р. Шелдрейку стало зрозуміло, що якщо існує морфічний резонанс, то результати тестів на інтелект з часом теж мають покращуватися. Це відбувається не тому, що люди стають дедалі розумнішими, а тому, що їм легше справлятися з *тестами IQ*, якщо до них ці тести вже пройшло багато людей.

Цей висновок підтверджується тим, що справді існують публікації, згідно з якими результати тестів на інтелект постійно покращуються. Спочатку це виявили в Японії, і коли ці результати були опубліковані в США, багато хто був дуже стурбованим. У *New York Times* з'явився такий заголовок: «Японці випереджають населення США за інтелектом». Потім Джеймс Флінн, американський вчений-політолог, розглянув американські результати *тестів IQ* та виявив аналогічне покращення в Америці за період з 1918 по 1990 рр. Джеймс Флінн у 1984 опублікував статтю «*The mean IQ of Americans: Massive gains 1932 to 1978*» в журналі *Psychological Bulletin*. Зазначений феномен назвали *ефектом Флінна*, який уявляється парадоксальним, оскільки зростання спостерігалось в рамках десятиліть, тому важко пояснити його еволюційно-генетичними чинниками як буквально порозумнішання людського роду. Серед фахівців із психології це викликало інтенсивні дебати. Усі сходяться на тому, що дійсного зростання інтелекту немає, але ніхто з експертів не може назвати жодної переконливої причини такого помітного покращення результатів тестування. На цю тему було розроблено і потім знову відкинуто безліч теорій. Коли цей феномен був виявлений ще тільки у японців, велися дебати про те, чи це не пов'язано зі значним споживанням японцями яєчного білка і більшою урбанізацією. Потім міркували, чи не може йтися про вплив телебачення, що сприяє розвитку інтелекту. Висувались контраргументи, що свідчать про швидше

зворотний вплив. Але виявилось, що феномен існував ще до того, як телебачення набуло такого широкого поширення. Потім припустили, що діти могли набувати дедалі більшого досвіду проходження тестів. Але в деяких країнах діти останніми роками тестувалися набагато менше, ніж раніше. Жодна теорія не змогла дати переконливе пояснення цьому феномену.

Проте дуже добрим поясненням тут могла б стати ідея *морфічного резонансу*. А причина, з якої важливим є саме такий вид даних, полягає в тому, що це одна з небагатьох сфер, в яких зібрані точні кількісні показники. Є безліч сфер людської діяльності, де результати теж згодом покращуються: це нові види спорту, наприклад, сноуборд, комп'ютерне програмування та багато інших. Але у цих випадках складніше відокремити ефект морфічних полів від ефекту, досягнутого, наприклад, завдяки поліпшенню устаткування чи методів тренування.

Думка про те, що морфічні поля мають пам'ять, є, природно, найспірнішою частиною цієї гіпотези, оскільки вона веде до ідеї, що закономірності в природі пов'язані швидше зі звичками. Що йде врозріз з традиційною парадигмою сучасної матеріалістичної науки.

Існує безліч цікавих імплікацій цієї точки зору. Одна з них стосується природи пам'яті, коли люди можуть черпати певну інформацію з колективної пам'яті, що схоже на ідею К.Юнга про *колективне несвідоме*. І перебуває ця колективна пам'ять понад нашого мозку, а скоріше ми існуємо всередині колективної пам'яті.

У зв'язку з цим Р. Шелдрейк пропонує дещо більш шокуюче, а саме постулат про те, що і наша власна пам'ять не є в нашому мозку. У колективну пам'ять ми занурюємо завдяки резонансу зі схожими людьми, що жили у минулому. Р. Шелдрейк вважає, що через резонанс з аналогічними моделями власних дій у минулому ми потрапляємо й у сферу нашої пам'яті. Отже, індивідуальна пам'ять і колективна пам'ять – це різні види пам'яті, вони відрізняються лише ступенем своєї специфічності. При цьому морфічний резонанс залежить від подібності, коли колективні спогади про людей у минулому найефективніше там, де вони найбільше схожі на нас теперішніх, – маються на увазі люди з наших сімей та наших культурних груп.

Звичайно, всі ми привчені вірити, що спогади накопичуються в нашому мозку. Але ось що примітно: вже століття вчені безуспішно намагаються знайти локалізацію у мозку цих спогадів. У п'ятдесяті роки минулого століття праця американського вченого Карла Лешлі призвела до кризи у цьому виді досліджень. Він навчав щурів усіляким новим трюкам, після чого вирізав у них певні ділянки мозку, щоб з'ясувати, в якій з них знаходиться пам'ять. На свій подив, він виявив, що можна вирізати до п'ятдесяти відсотків щурячого мозку, а щури, як і раніше, могли згадати те, чому вони навчилися, і немає великої різниці, які п'ятдесят відсотків мозку видалити. Якщо К. Лешлі видаляв увесь мозок, робити щури не могли вже нічого. Це доводило, що мозок необхідний для поведінки. Але всі спроби виявити

певні спогади у певних ділянках мозку зазнали краху. Здається, що пам'ять, вважав К. Лешлі, є наскрізною сутністю, вона не локалізується у просторі мозку, що довів його учень Карл Прібрам, який розробив голографічну теорію пам'яті та мозку.

Тим часом в Англії проводилися дослідження на одноденних курчатах. Після довгих років роботи вчені локалізували крихітну ділянку мозку, яка, на їхню думку, мала відповідати за певний вид пам'яті. Потім, після того як курчата чомусь навчалися, експериментатори вирізали цю ділянку, і незважаючи на це, курчата були в змозі згадати вивчене. З чого дослідники дійшли висновку про наявність якоїсь ще глибшої пам'яті.

А найпростіший висновок, який можна зробити з усіх цих експериментів, полягає в тому, що пам'ять взагалі не перебуває у мозку. Звичайно, пошкодження мозку може вплинути на пам'ять, як нам відомо з випадків мозкових травм та наслідків апоплексичного удару. Яким чином це має місце можна легко зрозуміти, якщо звернутися до аналогії з телевізором. Якщо взяти телевізор і перерізати дроти, що відповідають за проведення звуку, то цим можна змусити телевізор замовкнути та стати «афазійним». Але це ще не буде доказом того, що всі звуки, що виходять з телевізора, зберігаються в тій частині, яку пошкодили. Це свідчить лише про те, що ці ділянки телевізора беруть участь у генерації чи переробці звуків.

У зв'язку з цим звернемося до експериментів, які засвідчили, що між людьми та їх домашніми тваринами існує потужний телепатичний зв'язок. Наприклад, на домашніх тварин сильно впливають наміри господарів, причому навіть тоді, коли господарі знаходяться далеко від цих тварин. Найпростіше переконатися в цьому на прикладі собак, які точно знають, коли їхній господар чи господиня прийде додому. Багато людей знають з досвіду, що їхня собака вгадує прихід важливого для неї члена сім'ї.

Р. Шелдрейк займався вивченням цих феноменів, оскільки вони дають можливість досліджувати природу подібних зв'язків між членами соціальних груп. Якщо член соціальної групи видаляється на якусь відстань, то поле зв'язку не руйнується, воно просто розширюється, розтягується як еластична стрічка. Це схоже на канал телепатичної комунікації. Тварини набагато сприйнятливіші до телепатії, ніж люди, тому, працюючи з тваринами, набагато легше отримати явні докази. Р. Шелдрейк у своїх працях посилається на фрагмент фільму, в якому група дослідників їздить з господарем собаки його рідним містом, тоді як його собака мирно спить вдома на дивані. І в дослідників, і в будинку є годинник, який показує точний час. Обидва місця знімаються на плівку. У той самий момент, коли дослідники повідомляють господареві собаки, що зараз вони поїдуть додому, собака, що знаходиться вдома, встає і, настороживши вуха, сідає неподалік дверей.

Р. Шелдрейк провів сотні експериментів, які демонструють подібну поведінку у собак. Існують переконливі докази того, що тварини справді можуть на великих дистанціях реагувати на наміри людини та зміни її планів. Але вони реагують лише на людей, з якими дуже тісно пов'язані.

Зміна намірів людини може показати вимірювану та видиму зміну в поведінці тварини через відстані сотні кілометрів.

Р. Шелдрейк має цілий банк даних – більш ніж дві з половиною тисячі випадків, які свідчать, що є багато інших обставин, за яких поле сім'ї, що охоплює собаку, може впливати на неї. Існує безліч прикладів, коли собака без видимого приводу починає раптом вити або демонструвати ознаки сильного занепокоєння, а потім з'ясовується, що саме в цей момент помер хтось із членів сім'ї або десь далеко стався нещасний випадок.

### **Висновки.**

Наведені експериментальні дані дають можливість говорити про певний ефект керування реальністю, який можна обґрунтувати за допомогою експериментів, що проводились у контексті досліджень фізичних пристроїв – генераторів випадкових чисел (ГВЧ), які були встановлені у 60 країнах світу. ГВЧ зафіксували, що у дні, коли увага світової громадськості привернена до будь-яких важливих подій у житті людей, наприклад, до терористичного акту в Нью-Йорку 11 вересня 2001 року, до смерті відомих світових особистостей – принцеси Діани, Матері Терези, Папи Івана Павла II або до проведення суспільно-значущих заходів у спорті, культурі (чемпіонати світу, знамениті кінофестивалі), – всі ці події знаходять відображення в роботі. ГВЧ. Виявляється це в тому, що точно в той же час, той же день, годину і хвилини ймовірність повторюваності одних і тих чисел серед усіх ГВЧ різко і високо (до 1%!) статистично достовірно зростає. Це вказує на те, що є прямий зв'язок у світовому масштабі між *Глобальною Свідомістю* та емоційним станом людей, причетних до таких подій, та роботою електронних приладів типу ГВЧ. Як вважає фізик М.Бистров, флікер свідчить про глибоку гармонію, що вислизає від нашого раціонального аналізу. Природно прийшла віра в розумну організацію, встановлену Творцем, яку можна зрозуміти лише як результат творчого процесу.

Як пише А.Дубров, механізм цих явищ та його причини поки невідомі, але можна припускати кумулятивний глобальний ментальний вплив величезних мас людей на роботу ГВЧ на квантовому рівні і, отже, вплив на хвильову функцію квантових об'єктів та зміну ентропії самої системи. Слід особливо відзначити, що використання ГВЧ має величезну статистику спостережень, накопичену за більш ніж 40-річний період досліджень у психофізиці, а глобальне використання стало їх природним розвитком.

Таким чином, можна стверджувати, що існування парапсихологічних феноменів, які полягають у цілеспрямованому впливі мислення людини на фізичні процеси, є одним з найбільш вагомих аргументів щодо активної участі свідомості людини в актуалізації нашої реальності.

## Література

1. Цехмістро І.З. Голістична філософія науки. Харків: АКТАС. 2003. 285 с.
2. Autti S., Haley R. P., Jennings A., Pickett G. R., Schanen R., Tsepelin V., Vonka J., Wilcox T., Zmeev D. E., Soldatov A. A. Fundamental dissipation due to bound fermions in the zero-temperature limit // *Nature Communications*, 2020, Vol.1, Article number: 4742.
3. Daryl Bem J. Feeling the Future: Experimental Evidence for Anomalous Retroactive Influences on Cognition and Affect // *Journal of Personality and Social Psychology*. American Psychological Association, 2011, Vol. 100, №o. 3, pp. 407–425 DOI:0022-3514/11/\$12.00
4. Davis M. H. Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1983, 44(1), 113–126. DOI:10.1037/0022-3514.44.1.113
5. Grof S. & Bennett H. Z. *The Holotropic Mind*. San Francisco: Harper, 1992. 256 p
6. Helmut Schmidt. PK Effect on Prerecorded Target. *Journal of the American Society of Psychical Research*. № 70, 1976, pp. 267–291
7. Johnjoe McFadden. Integrating information in the brain's EM field: the cemi field theory of consciousness // *Neuroscience of Consciousness*, 2020, Vol. 6, Issue 1, DOI: 10.1093/nc/niaa016
8. Jung Carl. *Psychology and Western Religion*. N.Y.: Ark Routledge, 1988. 316 p.
9. Mishlove Jeffrey. *The Roots of Consciousness. Psychic liberation through history, science and experience.*, N.Y.; Random House, 1975. 341 p.
10. Rosental R., De-Paulo-Bella M. Sex differences in eavestropping on nonverbal cues // *Journal of Personality and Social Psychology*, 1979. V.37. № 2. P.273-285.
11. Sheldrake Rupert. *Presence of the Past: Morphic Resonance and the Memory of Nature: Morphic Resonance and the Habits of Nature*. N.Y.: Park Street Pr, 2012. 448 p.
12. Smith Quentin. Anthropic explanations in cosmology. *Australasian Journal of Philosophy*. September 1994, 72 (3), p.p. 371–382. Doi:10.1080/00048409412346161; Weinberg, S. (1987). Anthropic bound on the cosmological constant. *Physical Review Letters*, 1987, 59 (22), pp. 2607–2610. DOI:10.1103/PhysRevLett.59.2607; Barrow, John D.; Tipler, Frank J. *The Anthropic Cosmological Principle* (1st ed.). Oxford University Press, 1989. 738 p.
13. *The Mind/Brain Identity Theory* // *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, May 18, 2007.
14. Watson Lyall. *Lifetide: The Biology of the Unconscious*. London: Hodder & Stoughton Ltd, 1979. 252 p.
15. Wheeler John Archibald. *From the Big Bang to the Big Crunch* // *Cosmic Search*, 1979, Vol. 1, № 4; Fall (Oct., Nov., Dec.)